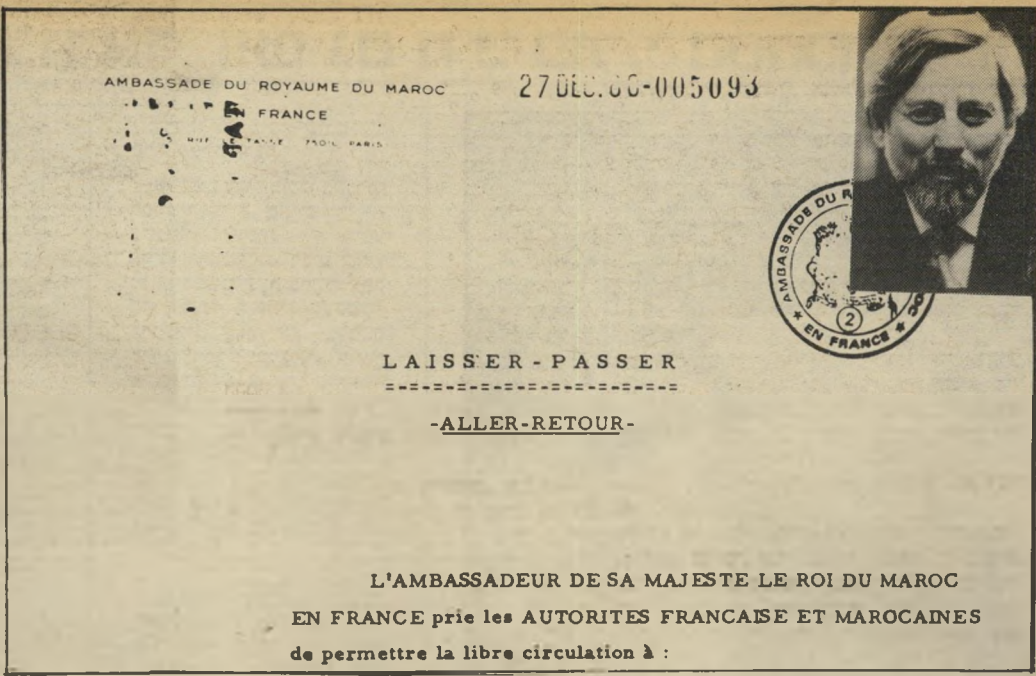

אבנרי ברבאט במעיל המארוקאי שקנה בלי שמירה בשוק

הבטחה מלכותית

אחת הנקודות שסוכמו בין המלך ובינינו היתה כי בתאריך מתאים, שייקבע עליידי המלך, נזמן שוב, כמישלחת רישמית, וכי פגישה זו תתפרסם ברבים.

בדצמבר 1982 נסע המלך לארצות-הברית, בראש מישלחת מטעם הליגה הערבית, שמטרתה היתה להסביר לנשיא רונלד רגן את משמעות החלטות שהתקבלו בוועידת-הפיסגה הערבית בפאס שבמארוקו. החלטות אלה קרובות למצע המועצה הישראלית: הקמת מדינה פלסטינית בגדה וברצועה, שלום, הבטחת קיומן של כל המדינות במרחב — כשהכוונה היא לישראל.

המלך זכר אותנו, ועיצאם אלי-סרטאוי עזר לו לזכור. הוזמנו שוב באופן בהול, הנסר: מלך מארוקו ישמח לקבל את פני שלושתנו בווינגטון או בניו-יורק.

בנמל-התעופה של ניו-יורק התקבלנו עליידי שליחו של המלך, והיינו אורחיו במשך כל ימי שהותנו. אני מאחל לכל יהודי ליהנות מהכנסת-האורחים של מלך מארוקו במקום כלשהו בעולם. המלך נפגש עם רגן, נאם בעצרת האומות-המאוחדות — היה זה נאום מרשים בשפה הערבית שנאם בלי הכנה, ובלי קריאה מן הנייר — ומשם הגיע ישר לפגישה עימנו, שהתקיימה בוויילה של ראש מישלחת מארוקו באו"ם, בכרונכסוויל, פרבר של מיוחסים ליד ניו-יורק. המקום רמה זמנית למחנה ערבי — לכבוד ביקור המלך הוקם אוהל מיוחד ציבועני גדול והובאו קאראוואנים.

כשכאנו, עדיין לא חזר המלך מן האו"ם. היכינו לו בקאראוואן של אנשי-הביטחון. בחוץ המתין צבא של צלמי-טלוויזיה ועיתונאים. איש מהם לא העלה על דעתו כי שלושת האנשים שחלפו על פניהם הם ישראלים.

אחרי זמן-מה נקראנו פנימה. המלך קיבל את פנינו בחליפה אפורה. גם שלושתנו לבשנו, הפעם, חליפות פורמאליות. ערנו, כמובן, את סמל המועצה — דגליון השלובים של ישראל ופלסטין. הוא עמד ליד הדלת, לחץ את ידינו בחמימות והכניס אותנו לחדר, שבמרכזו עמד שולחן ועליו ערימה ענקית של ממתקים מארוקאיים.

המלך היה בחברת יועציו, אחמד אל-ג'ררה ובוסטיטה. ירדנו בך-סודה אחר מעט. משרת נכנס פנימה, הגיש למלך פתק שבו ביקש אישור להיכנס — וחסן קרא לו. הכיכנסו, נישק את ידו של המלך. שעה קלה אחרי כניסתנו, נכנס לאולם צבא של עיתונאים וצלמים. המלך הורה להשאיר במקום רק את נציגי כלי-התיקשורת המארוקאיים. צולמנו עליידי צלמי עיתונות וטלוויזיה.

הפעם דיבר המלך צרפתית, אך עבר מדי פעם לאנגלית, כאשר נוכח לדעת כי אנו מתקשים להבין. הוא גילה שוב שליטה מוחלטת בחומר. הוא ידע היטב מה מתרחש בישראל.

לגבי פירסום הפגישה, ביקש שנשאיר בידי את החלטה מתי לפרסם את הפגישה. "ררושה אסטרגיה למען השלום", אמר. "צריכים לשמור על התחמושת." כלומר: זה עתה נאם נאום חשוב בכות השלום, ואת צערו הבא כראי לרחות לכמה ימים.

(המשך בעמוד 28)

מזכרת: הפיסת גפרורים עם שמו של חסן באותיות-זהב יגורט מן הפרות הפרטיות של הוד-מלכות

תעודת המעבר המארוקאית שהונפקה לאבנרי ריח של קטורת בחדר

מכבר סיפר לי אליאס פרייג, שהיה עדי-ראייה, כיצד התפרצו הפליטים כלפי המנהיג התוניסי, קיללו אותו ואף יירו בו אבנים. הוא חולץ בקושי מזעם ההמון גם במחנה דהיישה, ליד בית-לחם. כעבור שנה, באוקטובר 1956, כיהן חסן, או יורש-העצר, כיושב-ראש של ועידה למען השלום אשר כונסה בפירנצה, ביוזמת ראשי-העריה האגדתי, ג'ורג'יו לה-פירה. לוועידה זו הוזמנו ישראלים וערבים, והיא אורגנה למעשה על-ידי ג'וז' גולן, עוזרו של נחום גולדמן. היא פוצצה עליידי שרת-החוף גולדה מאיר, שהתעקשה שלא לשלוח לשם את פעילי מחנה-השלום הישראלי, אלא את פקדי משרד-החוף, ובראשם ראובן שילוח, שהיה ידוע לערבים כאוייב מושבע של המחנה הלאומי הערבי. הערבים נטשו את הוועידה.

פרט פיקאנטי: עוד לפני כן, במאי 1956, חמישה חודשים לפני מילחמת-סיני, הסכים יורש-העצר, מולאי חסן (כפי שנקרא אז), להצטלם בחברת נערה ישראלית. היתה זאת אופירה ארו, שנבחרה עליידי העולם הזה כ"צברית 1956", ושנשלחה עליידינו לקחת חלק במיפגש עולמי של נציגות-יעמים. התמונה הופיעה בגליון העולם הזה מיום 24 במאי 1956. לימים נישאה אופירה ארו ליצחק נבון, נשיא-המדינה לעתיד.

אין זה מיקרה שהפגישה הראשונה בין משה דיין לחסן אל-תוהמי, שליחו של אנוור סאדאת, ערב הביקור בירושלים, נערכה על אדמת מארוקו. חסן ה' היה השושבין של פגישה זו, שבה הבטיח דיין לאישי-אמונו של סאדאת שממשלת-בנין תחזיר את כל סיני, עד המילימטר האחרון, תמורת שלום עם מצרים.

איני רואה את עצמי חופשי לספר כאן על מה שדובר ונרדף בפגישה זו, שנמשכה כשעתיים, ושבה דיברנו כולנו באופן מעשי ותמציתי. שני הצדדים העלו רעיונות והצעות, שהתאימו לאותו זמן.

יהודי מארוקו

חסן ה' כיהן אז כיושב-ראש ועדת-המישנה של הליגה הערבית לענייני ירושלים, ועל כן היה פעיל בענייני ישראל-פלסטין במישור הבינלאומי והבינעריבי. הוא העלה באוזנינו כמה רעיונות שהדהימו אותי בהועדם. ניתחנו ברוחב את המצב במדינות הערביות השונות. בכל הנוגע ליחס לשלום. (במשך השנים גיליתי לקוראי העולם הזה מידע רב מסוג זה, שנמסר בפגישות כאלה, מבלי לגלות את המקורות. זוהי התשובה למי שתמה לאי-פעם כיצד זה צורק שבועון זה כמעט תמיד כשהוא מנתח תהליכים בעולם הערבי. זהו גם ההסבר לזילזול שבו אהנחו מתייחסים ל"מוחמים" ול"פרשנים", השואבים את המידע שלהם מהמאמרים בעיתונים ערביים.)

אך הנושא שהיה קרוב לליבו של המלך היה עניין יהודי-מארוקו.

מוחוץ למארוקו, יש כיום שלושה ריכוזים עיקריים של יהודים מארוקאיים: בישראל, בצרפת ובקנדה. חסן עדיין רואה את עצמו כמי שקשור עימם, וכמי שיש לו מחויבות לגורלם. כי לא זה בלבד שאביו הוערך, מוחמד ה', היה ידוע כפטרון היהודים, אלא שכל מישפחת-המלוכה לדורותיה, עוד מימי השלטון המוסלמי בספרד, סימלה את יחסי-הגומלין הידידותיים בין מוסלמים ליהודים. זוהי המישפחה השריפית ("שריף" הוא התואר של אדם שהוא צאצא ישיר של הנביא מוחמד). עליית יהודי מארוקו לארץ לא היתה אפשרית אילו היה למוחמד ולחסן יחס אחר ליהודים.

חסן דיבר על היהודים המארוקאיים באהבה, והיה ניכר כי הוא מוטרד עליידי העובדה שבישראל משמשים יהודי-מארוקו כעמודי-השידור של מיפלגה אנטי-ערבית. הוא ביקש לדעת: מדוע? מה גרם לכך?

בשתי השיחות שלנו, ניסנו — אישי-איש לפי הבנתו — להסביר תופעה זו. הזכרתי כי כמס'כף בצהל' במלחמת-העצמאות היתה לי כיתה של יוצאי-מארוקו, וכי אלה הצילו את חיי כאשר נפצעתי. הבעתי את דעתי כי השינאה למערך היא שהביאה את המארוקאים לזרועות הליכוד, וכי יהודי-מארוקו יצטרפו למחנה-השלום, ואף ימלאו בו תפקיד מרכזי, כאשר תחזור להם גאווה העצמית, שנגולה מהם.

נושא זה היה קרוב ללב המלך יותר מכל נושא אחר. הוא שאל מה יש ביכולתו לעשות כדי להזכיר ליהודי-מארוקו את יחס המסורתי לאחווה מוסלמית-יהודית, אילו יזמות הוא יכול לנקוט. היה ברור כי בנושא זה הוא מוכן לכל מעשה.

בצאתנו מן הפגישה ליווה אותנו המלך אל פתח הבית. נפרדנו ממארחינו ומן הפלסטינים, ונסענו לקאאבלנקו.

היתה לי הרגשה מוזרה כשעברתי בעיר זו, שעליה שמעתי כה הרבה מידדים מארוקאיים. נסענו לנמל-התעופה הנדרר שלה, הקרוי על שם אביו של חסן, המלך מוחמד ה', הגיבור הלאומי של מארוקו, מנהיג מילחמתה לעצמאות.

הכנסנו לאולם האורחים המכובדים, שתינו את התה הטוב ביותר ששתיתי מימי, וטסנו במטוס מארוקאי מעל לארץ זו, עם חניית-ביניים במקנאס. בטיסה זו הרשינו לעצמנו, בפעם הראשונה, לדבר כמה מילים בעברית. כעבור חודש, ערב פרידתי מן הכנסת, נאמתי בה על המשמעות של ועידת טאיף בשעריה, שבה מילא חסן המלך תפקיד מרכזי — וגם לא זיכרתי אף לרמוז על מקורות המידע, שהיו לאין שיעור מוסמך יותר מן המידע המגוחך שהיה בידי יצחק שמיר.

בכל הדרך במטוס מקאאבלנקו לפאריס, כאשר התבוננתי בנוסעים (במטוס זה לא היתה מחלקה ראשונה) השבתי על הנושא שהעסיק אותי למן הרגע הראשון במארוקו: איך זה הצליח המישטר בישראל להוריד את המארוקאים אל תחתית המדרגה?

התרשמתי שהעם המארוקאי משתוה עם המתקדמות שבארצות הערביות. יש בו אינטליגנציה מפוארת. המעורה במידה כמעט שווה בתרבות הצרפתית ובתרבות הערבית העתיקה. יש בו מסורת מפוארת של אלפי שנים, וביניהן תקופות שבהן היתה מארוקו מעצמה עולמית. זהו עם גא בעברו ובתרבותו, עם יקוּף-יקומה. יהודי מארוקו הם חלק מן העם הזה. איך זה נשברה גאוותם בארץ, עד כי רבים מהם למדו לכוז לתרבותם ולעברם?